

מישפטי התורה

הליכות חיים

בס"ד

נכנס לחנות כדי לגנוב ונפצע

שאלה

בחנות קטניות פלונית מקובל שביום ראשון כשהקונים מועטים, מסדרים את החנות, ומארגנים אותה להמשך השבוע. ביום ראשון אחד, כשהבחין בעל החנות שבמשך כמה שעות לא נכנסו לקוחות, עלה לקומה השניה, וזרק משם שקים כבדים של קטניות להצפת החנות, מבלי שסגר לפני כן את דלת חנותו. אלא שלפתע שמע צעקה, והתברר שגנב שהבחין שאין אף אחד בחנות, נכנס כדי לגנוב כסף מהקופה. אלא "שלמזלו" שק קטניות כבד שנזרק מהקומה השניה, פגע בראשו וגרם לו חבלה קשה, שהצריכה ניתוח מייד.

קעת שואל בעל החנות מה חיובו באופן זה?

ומה היה חיובו, אם באותו הזמן היה נכנס לקוח לחנות כדי לקנות, והשק הכבד היה פוגע בו, וכתוצאה מכך היה נחבל בגופו, וניזוק בממונו כמו אם משקפיו נשרבו וכיו"ב?

תשובה

א. בנידון השאלה שהגנב נחבל בראשו, ע"פ דין תורה - פטור בעל החנות מכל תשלום, וזאת למרות שלא ידע בעת זריקת שק הקטניות שיש גנב בחנותו. 1

ומאחר וע"פ חוקי השלטונות בעל החנות יפטר מעונש, רק אם יטען להם שזרק את השק על הגנב, בגלל שראה את הגנב לוקח את הכסף מהקופה או שראהו שנכנס לצורך כך לחנות, ועשה זאת כדי למנוע את הגניבה. לפיכך מותר לבעל החנות לטעון כך לפניו. 2

ב. אם שק הקטניות נפל על אדם שנכנס לחנות כדי לקנות - חייב בעל החנות לשלם לו עבור חבלתו: נזק, צער, ריפוי, ושבת, ופטור מתשלומי בושת. וכמו כן חייב לשלם על הנזק שנגרם לממונו, למרות שלא התכוון להזיקו. 3

מקורות

1. מבואר בגמ' בב"ק (כז: כח.) שלכל הדעות אדם יכול לעשות דין לעצמו במקום שיש לו הפסד ממון או חשש ודאי מהפסד ממון ממי שחשוד לגנוב. ואם יש לבעל הבית פועל שחשוד בגניבה, ולכן פיטרו מעבודתו, והורה לו לעזוב מיידית את ביתו או חנותו, והפועל מסרב לכך - מותר לבעה"ב להוציא מרשותו בכח, אע"פ שסביר שכתוצאה מכך - יגרם לפועל חבלה בגופו. ובעה"ב יהיה פטור מלשלם לו את נזקו, מאחר ואדם רשאי לעשות דין לעצמו במקום שיכול להיגרם לו הפסד ממוני. וכך גם פסקו השו"ע, והרמ"א בחו"מ (ס"ד, ובס"ת תכ"א, ו) וע"ש בפרטי הלכה זו, ובנתיבות (ס"ד ט"ק א.).

והנה בנידון השאלה שבידי הגנב היה הכסף שגנב מהקופה או שהיה סמוך ונראה לגנוב אותו, הרי גם אם בעל החנות היה רואהו מהקומה השניה וצועק בקול "הצילו גנב" וכו', הגנב היה מצליח לברוח מהחנות עם הכסף הגנוב עוד לפני שבעל החנות היה מספיק לרדת.

וממילא האפשרות היחידה שהיתה לבעל החנות להציל את ממונו היתה, לזרוק את השק הכבד על ראשו.

כמו כן, גם אם בעל החנות היה מצליח להגיע לחנותו לפני בריחת הגנב, עדין אינו מחויב להיאבק עם הגנב אפילו אם הוא יהודי, וכ"ש כשהוא גוי, ולסכן בכך את חייו בהאבקות זו, ובפרט שישנו חשש סביר שלגנב יש סכין בכיסו וכדו'. ודינו של הגנב הוא - כמבואר בפ' משפטים (כב, א) "אם במחתרת ימצא הגנב... - אין לו דמים". וע"ש ברש"י, ובגמ' בסנהדרין (עב:). ולכן היה רשאי לכתחילה לזרוק עליו את שק הקטניות הכבד על מנת להציל את ממונו, גם במחיר סיכון חיי הגנב, כי הגנב בגדר - אין לו דמים. ולכן אפילו אם לא ראהו - אינו חייב לשלם על חבלתו, מכיון שמחייב התשלום הוא עצם המעשה, ולא הכוונה שהיתה לו בזריקת השק, ובנידון דגן המעשה היה מעשה היתר.

הגנב מוגדר - נכנס שלא ברשות לחנות

כמו כן ישנה סיבה נוספת שמחמתה ניתן לפטור את בעל החנות. שהרי רבא אמר בב"ק (מח.) שמי שנכנס לחצר בעה"ב שלא ברשות, ולא ידע מכך בעה"ב, והזיקו שלא בכוונה - פטור בעה"ב על כל הנזקים שנגרמו לנכנס. וכך גם נפסק בשו"ע חו"מ (ס"ת תכ"א, ז). לפיכך אע"פ שבנידון דגן פשע בעל החנות בכך שלא סגר את חנותו לפני שזרק את השקים לחנותו, ולכך ביחס לקונה תמים שנכנס לחנותו כדי לקנות - הוא יתחייב על חבלתו, וכפי שיתבאר להלן (מס' 3). אולם ביחס לגנב, נחשב הדבר כאילו כתוב שלט בכניסה לחנות: הכניסה לחנות מותרת ללקוחות בלבד, ואסורה לגנבים. נמצא שתמיד גנב שנכנס לחנות - הוא בגדר נכנס שלא ברשות, שגם לגביו אמר רבא, שאם לא ראהו בעל החנות והזיקו - הוא פטור על הנזק שנגרם לגנב. ואע"פ שבעל החנות פשע בזריקת השק כלפי הלקוחות האחרים, עדין אינו חייב מטעם תחילתו בפשיעה וסופו באונס, על שתחילתו בפשיעה כלפי אדם אחד כמו - הלקוח, וסופו באונס כלפי אדם אחר כמו - הגנב בנידון דגן. כיון שתמיד דנים כלפי הדבר הניזוק עצמו, האם יש כלפיו את המושג, תחילתו בפשיעה וסופו באונס או לא.

2. מאחר והתבאר לעיל שע"פ דין תורה פטור בעל החנות מכל תשלום לגנב, לפיכך במקרים אלו והדומים להם, אם רוצים אנשים אחרים באמצעות השלטון שבידם לחייב בכח הזרוע אנשים שפטורים מלשלם על פי דין תורה, מבואר במשנה ובגמ' במסכת נדרים (כז: כח.) שמותר לנתבע לשנות בדיבורו כדי להימנע מלשלם כסף שרוצים לעושו. ולצורך כך מותר לו אפילו לנדור או להישבע לשקר כדברי בית הלל שם במשנה. ולא שייך בנידון זה הדין של דינא דמלכותא, ואפילו במקומות שקיים הכלל הזה, כי אין הנידון קשור כלל לעניני המלכות כמו מיסים, ומטבעות המדינה וכו', אלא לנושא פרטי שבין שני אנשים. ולפיכך מותר לבעל החנות כדי להציל את ממונו מהרוצים לעושו, לשנות בדיבורו ולומר להם, שזרק בכוונה את שק הקטניות על ראש הגנב כדי להציל את ממונו שלא ייגנב. ולצורך כך מותר לו גם לחתום על הצהרה כזאת, משום שחתומה על הצהרה מעין זו, ודאי שחומרתה פחותה בהרבה מלהישבע לשקר, והרי בית הלל התירו גם להישבע לשקר לצורך כך וע"ש בגמ'.

3. כתוב בגמ' בב"ק (לב.) וכך נפסק בשו"ע חו"מ (ס' תכא, ט) שאם לקוח נכנס לנגריה או לכל חנות אחרת כשהיתה פתוחה ובזמן שמקובל לקנות שם, והנגר או בעל החנות לא היו זהירים במעשיהם, וכתוצאה מכך נחבל או ניזוק הלקוח - חייב בעל החנות לשלם עבור הנזק שנגרם ללקוח, למרות שהוא לא ראה ולא התכוון להזיקו. כיון שמאחר וידע ששכיח שלקוחות נכנסים בזמן זה לחנותו, כניסת הלקוחות נעשתה כדין, וברשותו. ולכן מעשהו הלא זהיר של בעל החנות בזריקת שקי הקטניות או בכך שלא נעל תחילה את דלת החנות - נחשב כפשיעה.

לפיכך עבור החבלה שנגרמה לגופו של הקונה - חייב בעל החנות לשלם נזק, צער, רפוי, ושבת ע"פ פרטי ההלכות שנאמרו בפ' החובל בב"ק, ובשו"ע חו"מ (ס' תכא). אולם עבור הבושת הוא פטור מלשלם, מכיון שלא התכוון לבייש את הלקוח שנחבל. כמו כן אם מחמת מעשיו ניזוק ממונו של הלקוח כמו, שנשברו משקפיו וכיו"ב - חייב בעל החנות לשלם לו על כך, כי אדם מועד לעולם כמבואר במשנה בב"ק (כו.) וע"ש.

מסרים ורעיונות בחג השבועות

נסיונותיו של דוד המלך, והאופן שעמד בהם בגבורה

ביום ראשון הקרוב יחול בס"ד חג השבועות. ואמרו חז"ל, שדוד המלך נולד ונפטר בשבועות. והנה אע"פ שאין לנו שום השגה בגדלותו הרוחנית של דוד, אבל ננסה להתחקות מעט אחר אורחות חייו הקשים והנהגתו בהם כמבואר בנ"ך ובחז"ל, ואולי נזכה לאמץ לעצמינו משהו מכך, כדי להטיב אורחותינו, ונלמד מדוד כיצד נוכל לעמוד בנסיונות הפרטיים שיש לכל אחד בחייו.

מבואר בחז"ל, שהקב"ה הראה לאדם הראשון את כל הדורות ומנהיגיהם, וביניהם הראה לו את נשמת דוד המלך שתהיה נשמת משיח ה', אולם לא נקצבו לה שנות חיים, אלא שלש שעות בלבד. ואדם הראשון ביקש לתת לדוד שבעים שנים מתוך אלף השנים שנקצבו לו לחיות. ואכן כתוב בפ' בראשית (ה, ה) שאדם הראשון חי תשע מאות ושלושים שנה בלבד.

הסיבה שנשמתו ושנות חייו של דוד לא תאמו לדורו

נמצא לפי"ז, שמצד אחד שבעים שנות חייו של דוד בעולם הזה שורשם מאדם הראשון, כי ממנו קבלם. אולם מצד שני שורש נשמתו הינה נשמה גבוהה במיוחד, שלא היתה שייכת כלל לעולם הזה, ולכן נגזר עליה לחיות בעוה"ז רק שלש שעות. כלומר, בגלל גדלות נשמתו שהיתה מעבר למושגי העולם הזה. ובגלל שאת שבעים שנות חייו הגשמיים קיבלם מאדם הראשון, היה צריך דוד לחיותם בדרגתו של אדם הראשון, שגם אחר חטאו, עדיין היה בדרגה גדולה ומופלגת יותר משאר בני אדם שבאו אחריו. ולכן לגדלותו הנשגבה של אדם הראשון - לא היתה כל שייכות לדורו של דוד המלך. ומבואר בגמ' תענית (ג.) שחוני המעגל לאחר שישן שבעים שנה, התעורר לדורו של נכדו - ולא יכל לחיות בדור זה, והתפלל לקב"ה שימות. וא"כ כל שכן שכאשר הפער בין לידת אדם הראשון ללידת דוד היה קרוב לשלושת אלפי שנה, לא היתה לדוד שייכות לדור שבה חי.

ואכן כך בדיוק קרה לדוד בחייו. במשך כל שבעים שנות חייו הוא היה נרדף מבני אדם שזממו להורגו, ושמחו במפלתו. כאשר בעשרים ושמונה שנות חייו הראשונים - הוא נרדף מבני משפחתו שחפצו במיתתו, ולכן עשו אותו רועה צאן כדי שלא יהיה בקרבתם, וחיות טרף יהרגוהו. ובשנים שלאחר מכן נרדף ע"י שאר ישראל, ובראשם חמיו שאול מלך ישראל - בחיר ה', וע"י שאר העם כולל אנשי הסנהדרין, ושאר גדולי התורה שבדורו, כדואג, אחיתופל, שמעי בן גרא ועוד. ובשנותיו האחרונות אפילו בנו אבשלום רדף אחריו להורגו יחד עם רוב ישראל, דבר שלא היה לו תקדים בעם ישראל, שכן ירצה להרוג את אביו שמלך, כדי לרשת את מלכותו בחייו.

שתי סיבות נוספות לייסורי דוד

אמנם בנוסף לאמור, מבואר בחז"ל שתי סיבות נוספות לסבלו של דוד. האחת - מאחר והקב"ה יעד אותו להיות משיח ה' לדורו, וכן לעתיד לבוא שיבוא ויגאלנו במהרה, ולצורך כך נדרש ממנו לעמוד בנסיונות קשים ובסבל על אנושי, ולהישאר דבוק בקב"ה למרות הכל. ורק אם יצליח בכך - יזכה להיות משיח ה'. ואכן דוד המלך עמד בכך בגבורה עילאית, וזכה להגיע להיות משיח ה' לנצח. וכפי שאומרים אלפי שנים לאחר פטירתו בכל חודש בברכת הלבנה: "דוד מלך ישראל - חי וקיים" ע"כ.

הסיבה השנייה שמבוארת בחז"ל לייסוריו של דוד היתה - כדי ללמדנו שלזכות לגדול בתורה לדרגתו הנשגבה של דוד, וכמו שאמר דואג לשאול בשמואל א (יז, יח) "וה' עמו" ואמרו על כך חז"ל בסנהדרין (צג:) שהלכה כמותו - בכל מקום. למציאות כזאת - לא ניתן להגיע מתוך חיי עושר ותענוגים גשמיים, אלא אך ורק מתוך עוני וייסורים, כשהאדם מתעלה מעל חיי העולם הזה ותלאותיו, ודבוק בכל שעות היום והלילה בקב"ה ובתורתו לשם שמים. ואע"פ שאנו בדורינו רחוקים מאד ממושגים אלו, אבל נלמד מכך לפחות, שככל שנהיה יותר שקועים בלימוד התורה, בתפילה, ובמידות שבין אדם לחבירו - נזכה יותר להבנת התורה לאשורה, ולחיים רוחניים נעלים ומאשרים יותר גם בעולם הזה. וזאת בנוסף לשכר הרב שהקב"ה הבטיח לתת בעולם הבא.

כיצד נולד דוד המלך, וההשלכות על חייו מחמת זה

בספר יוסף תהילות למרן החיד"א על ספר תהילים (פרק סט, ט. ופרק עא, ה) הביא מדרש קדום על לידתו של דוד כדלהלן. כתוב בסוף מגילת רות, שבועז ובית דינו חידשו, שהאיסור שנאמר בתורה "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" נאמר דווקא על הזכרים ולא על הנקבות. כלומר, התורה אסרה מואבי - ולא מואבית, עמוני - ולא עמונית. ועל סמך זה הותר לבועז לשאת את רות המואבית, ומזיווג זה נולד הבן - עובד, ובנו היה - ישי אביו של דוד המלך.

והנה ישי חשש לעת זקנתו לאחר שנולדו לו רוב ילדיו, שאולי בועז ובית דינו טעו בהלכה, וממילא גם מואביות לא הותרו לבוא בקהל ה'. ולפי"ז על ישי שהיה נכדה של רות המואבית, נאסר לבוא בקהל ה' ולחיות עם אשה יהודיה. לפיכך פרש ישי מאשתו היהודיה הצדיקה ששמה היה - נצבת בת עדיאל, אולם לא נתן לה גט. כלומר, למרות פרישותם - היא נשארה אשתו של ישי. ולאחר מכן הוא סיכם עם שפחתו להינשא לה ביום מסוים, לאחר ששחרר אותה לפני כן על תנאי וכו'.

וממילא יהיה מושחת מאוד במידותיו. אולם דוד זכה דווקא מהמצב הזה להתעלות ולהגיע לשיא השלימות הרוחנית, ולתיקון מידותיו, עד שזכה לאחר עשרים ושמונה שנה להגיע לדרגת "משיח ה'" ונמשח בגיל זה ע"י שמואל הנביא בציווי ה'.

כיצד חיזק דוד המלך את עצמו, בשנות חייו המיוסרות?

והשאלה הנשאלת היא - מהו סוד עלייתו הרוחנית של דוד המלך, ומה החזיק אותו במשך עשרים ושמונה שנה הראשונות לחייו? וגם בשנים שלאחר מכן, למרות שנמשח למלך, ולמשיח ה', בכל זאת המשיך לעבור בכל ימי חייו, מסכת ייסורים קשה עד סוף שבעים שנות חייו, וכיצד שרד זאת? וכיצד גם אנו הקטנים נוכל ללמוד לפחות משהו מכך, כדי שנלך בדרכיו, וע"י כך נזכה בס"ד להתחזק בכל אורחות חייו, ובפרט בזמנים בהם מנסים אותנו בנסיונות מהשמים?

והנה התשובות לשאלות אלו כתב דוד המלך בעצמו בספר תהילים. ונביא להלן רק מעט מהפסוקים שנכתבו ברוח הקודש. בפרק סט, פסוק יד שבתהילים, לאחר שדוד מפרט את כל ייסוריו הוא אומר "ואני תפילתי לך ה' - עת רצון, אלוקים ברב חסדך ענני באמת ישעך". כלומר, אין לי שום אפשרות להינצל מצרותי, ורק אתה ה' יכול להצילני, לכן תהיה לפניך תמיד תפילתי - כעת רצון, ותשמע אותה ותענה לבקשתי, ואפילו אם אני חוטא ומגיע לי עונש במידת הדין הכלולה בשם - אלוקים, בכל זאת ענני בחסדיך הרבים ותושיעני לפני משורת הדין. ושם בפסוקים ל-לא אומר דוד: "ואני עני וכואב - ישועתך אלוקים תשגבני. אהללה שם אלוקים בשיר - ואגדלנו בתודה". אומר דוד, למרות שאני עני בכל, וכואב מכל מה שעובר עלי, בכל זאת אני מתחזק בגלל שאני בטוח שאתה כל יכול. ולכן כבר עכשיו עוד לפני שאני רואה את הישועה, ולמרות שאני עדיין נמצא בתוך הצרה בהנהגת מידת הדין של השם - אלוקים - כבר עתה אני מהלל אותך על הישועה שתעשה עמי בקרוב. כמו כן דוד מתחייב לה', להמשיך ולהודות לו עוד יותר - לאחר שיעשה לו את הניסים והישועות וכדבריו (סג, ד-ה) "שפתי ישבחנוך - כן אברכך בחיי, בשמך אשא כפי" וכפירוש רש"י שם וע"ש.

ומוסיף דוד (בפרק עא) שהיות והוא חוסה רק בה', ורק בו הוא בוטח - לכן הוא יודע בודאות שה' יושיעו ולא יבוש מכן. וכשם שעוד ממעי אמו מיד כשיצא לאויר העולם הוא נסמך רק על ישועת ה', ואף אחד לא עזר לו מבלעדי ה', הוא בטוח שה' יושיעו גם עתה כפי שהושיעו בעבר. ובגלל שבטחנונו בישועת ה' שתהיה לו הוא מוחשי וודאי אצלו - לכן כבר עכשיו הוא ממלא את פיו בשבח ותהילה לה', ובמשך כל היום הוא מספר על הנפלאות והצדקות שהקב"ה עשה, ושיעשה לו בקרוב וע"ש בפסוקי המזמור, ופי' רש"י ואבן עזרא שם.

צורת תפילתו ובטחונו של דוד בקב"ה

וביאורם של הדברים הוא, שבאמת ע"פ דרך הטבע וההנהגה האנושית - אין אפשרות לאדם שעבר ו/או עובר צרות רבות כמו שהיו לדוד או אפילו רק חלק קטן מכן, ואפילו לפי מושגי דורינו, להחזיק מעמד. אולם ישנה דרך אחרת שבאמצעותה מלמד אותנו דוד שניתן להתחזק ולהיוושע גם באופן שמעל הטבע והיא - תפילה ובקשה מהקב"ה, כאשר היא נובעת מתוך אמונה אמיתית שרק הוא יכול להושיע את האדם מצרותיו ובעיותיו, ואין לו

אולם השפחה הודיעה על כך בסתר לאשת ישי, ואמרה לה לעשות כמעשה לאה אמנו בלילה שהתחתן יעקב עם רחל אמנו, ואכן כך עשתה ללא ידיעת ישי, ומבלי לספר לו גם אח"כ ממעשיה, ומזיווג זה התעברה נצבת אשת ישי ונולד דוד. כך אע"פ שדוד היה בנו הכשר של ישי, אולם ישי וכל ילדיו ומשפחתו היו בטוחים שנצבת התעברה מאדם אחר, וממילא דוד הינו ממזר ופסול לבוא בקהל ה'. וזהו שאמר שדוד בתהילים (ט, טו) "מוזר הייתי לאחי, ונכרי לבני אמי" כלומר, שהם התייחסו אליו - כממזר ודאי. ועקב כך, גירשו אותו ישי ובניו מלגור עם, ושלחו אותו בכוונה לרעות את צאנם למרות קטנותו, כדי שחיות רעות יטרפוהו, ובכך יוסר הקלון ממשפחת ישי האפרתיים.

ייסוריו המרובים של דוד בגוף ובנפש מיום היוולדו

נמצאנו למדים, שמיום היוולדו של דוד הוא הוחזק כממזר ע"י אביו וכל משפחתו, שרצו בכל דרך להתפטור ממנו. וגם את אמו הם הרחיקו מעליהם, כי נחשדה עליהם, כש"כ בפ' נשא (ה, כז) "שמעלה מעל באישה". נמצא שמיום היוולדו לא היה לדוד שום תומך, אוהב, ומקרב. וכדברי דוד בתהילים (כז, י) "כי אבי ואמי - עזבוני". וכתוצאה מכך גם אחיו, אחיותיו ושאר בני משפחתו וכל שבט יהודה נבדלו מדוד, וחשדו בו בכל המעשים הרעים שנעשו בעיר. וכדברי דוד בתהילים (טו, ה) "רבים משערות ראשי - שונאי חיים, עצמו - מצמיתי אויבי שקר. אשר לא גזלתי - אשיב". ושם בפסוקים (יא-ג) "ואבכה בצום נפשי - ותהי לחרפות לי". כלומר אפילו כשבכיתי וצמתי מרוב הצרות והחשדות שוא שהיו לי - כולם רק צחקו עלי על כך, ולא ריחמו עלי. כי היו בטוחים שהוא ממזר, וממילא ברור שמחמת זה - הוא גנב, ועושה רק עוול, ומצוה לרודפו עד שימות. ולכן ממשיך שם דוד "ואתנה לבושי שק - ואהי להם למשל" כלומר, כל נסיון לעשות תשובה בפניהם, אפילו על חטאים שלא חטאתי - נהפך להם לשחוק, "ישיחו בי יושבי שער [כלומר - הסנהדרין דנים עלי כל הזמן אם אני כשר לבוא בקהל ה'] - ונגינות שותי שכר" כלומר, אפילו השיכורים, עשו עלי מנגינות ללעוג עלי ע"כ.

מהמעט שהבאנו עד כה מדברי דוד עצמו שסיפר ברוח קודשו את קורות חייו. דהיינו, שהקב"ה הסכים לאמיתות כל מילה שאמר, והונצחו מילים אלו בספר תהילים לדורות עולם, ונהפכו להיות כחלק מ-כ"ד כתיבי הקודש של התנ"ך. מכן אנו למדים, שביזו את דוד בדורו, ורדפוהו, והשפילוהו, וראו אותו - כאדם הגרוע ביותר בבריאה. וזאת למרות שדוד יודע שהכל שקר, והוא קדוש וטהור מרחם, ואין הוא אשם כלל באופן שבו נולד, ומעולם לא נגע בממון שאינו שלו.

וכמדומה שלא ידוע מהתנ"ך או מחז"ל על אף אדם וכ"ש על אף יהודי מיום בריאת העולם, ובמשך כשלושת אלפי שנה [פחות שבעים וחמש שנה], שעבר מסכת ייסורים והשפלת הגוף, והנפש יותר מכל האנשים שחיו בעולם. ובגלל מצבו העגום, הוצרך דוד לחיות ולגור במדבר יחד עם הבהמות והחיות, כשהוא מורחק מכל האנשים, ולאכול מעשבי השדה כמו הבהמות. ומובן מאליו שאף אשה לא רצתה להתחתן עמו, שהרי הוא פסול מלבוא בקהל ה'. ובאופן הזה חי דוד במשך עשרים ושמונה שנה.

והנה ברור שבמציאות שכזאת אין אפשרות לאף אדם מהישוב להישאר שפוי בדעתו. וגם אם ישאר שפוי, אבל ודאי שאותו אדם ישנא את כל בני האדם, בגלל שהתאכזרו אליו והרחיקו אותו,

אפשרות או דרך אחרת להיושע, וכפי שכתב שם באבן עזרא (עא, ה) וע"ש. וככל שהאדם מתחזק ומאמין בכך באופן החלטי, ומתפלל לקב"ה שיושיעו - כך יזכה מהר יותר לישועה.

והבחינה שצריך האדם לעשות לעצמו האם הוא בוטח בה' לבדו היא - האם הוא מסוגל גם כעת כשהוא עדיין בשעת הצרה, לומר שבח ותודה לקב"ה גם על מה שעובר עליו, בגלל שהוא בטוח שלמרות הכאב הרב שיש לו, ולמרות שאינו מבין בשכלו למה הגיע לו עונש כזה, בכל זאת הוא בטוח שהכל נעשה בגלל רצון הקב"ה ומתוך חסד ורחמים, ולכן הוא מודה כעת לקב"ה על העבר, וכן הוא מודה לו כעת גם על הישועה שהוא בטוח בה' שודאי יושיענו בקרוב, וכפי שדוד נהג והתחייב לה' שאם יושיענו - הוא ישבח אותו עוד יותר וללא הפסקה.

חובת ההשתדלות הטבעית כפי שמקובל לעשות

והנה ברור שאיננו נמצאים כלל בדרגתו של דוד המלך, ובודאי אנו מחוייבים לעשות תחילה את כל דרכי ההשתדלות המקובלות לעשותן, בכל מקרה לגופו, וכפי מנהגו של עולם. כמו לפנות לרופאי גוף או נפש, לשדכנים, לעשות השתדלות סבירה למציאת עבודה או פרנסה או בקשה לעזרה כספית מנדבנים באופנים המקובלים וכדומה. אולם לאחר שאדם עשה מצידו את ההשתדלות המקובלת או שנמצא במצב שבו לא שייך יותר לעשות השתדלות אצל בני אדם להוציאו ממצוקתו, מכאן ואילך עלינו להתחזק ע"י הפנמה פנימית של אמונה בלעדית - בקב"ה שרק הוא עשה את המצב הנוכחי, ושגם כעת רק הוא יכול לשנותו לטובה. ואפילו באותם המקרים שלא ניתן לשנות את המציאות החדשה שנוצרה, אבל עדיין ניתן לשנות וליעל את כוחות הנפש של המתמודדים עם המצוקה, שיהיה בכוחם לעמוד בכך. ואת השינוי לטובה ניתן לעשות רק ע"י תפילה, הן של פרקי תהילים, שלצורך כך כתבם דוד המלך לדורות עולם, עבור כל אחד ואחד. וכן ע"י תפילות שאדם מדבר בלשונו, ומבקש מהקב"ה מעומק ליבו להושיעו ממצוקתו.

וכאמור לעיל, המבחן העצמי של האדם לדעת האם הוא כעת בוטח בקב"ה בלבד הינו - האם הוא מסוגל גם במצבו הקשה שבו הוא נמצא, להודות ולשבח לקב"ה על כל מה שנתן לו בעבר, וכן יאמר לקב"ה, שמקבל על עצמו ביחס לישועה שמצפה לראותה, שאם ייושע בפועל - הוא יוסיף להודות ולשבח את ה', וכפי' רש"י שם. ואע"פ שודאי אמירת הלל, לברך הגומל או כל שירת הודיה אחרת יש לומר רק לאחר שנושע בפועל. וכלשון הפסוק "ואני בחסדך בטחתי [וכבר מעתה] - יגל לבי בישועתך. אבל אשירה לה' בפועל - כי גמל עלי. כלומר, רק לאחר שאוושע. אולם מותר וראוי לקבל על עצמו עוד לפני הישועה, שכשייוושע - ירבה הודיה לקב"ה. וכך גם היתה תפילתו של יונה הנביא כשהתפלל במעי הדגה. ואמרו חז"ל שבזכות קבלה זו - שמע ה' את תפילתו והושיעו.

הוספת זכויות נוספות - לצורך קבלת התפילות לרצון

כמו כן לימדונו חז"ל, שצריך אדם להוסיף לעצמו זכויות נוספות כדי שתפילתו תתקבל לרצון ויוושע. ולשם כך ירבה בנתינת צדקה כפי אפשרותו הכספית, וע"פ הלכות צדקה הכתובים בשו"ע יו"ד. וכן יקבל עליו בלי נדר להתחזק בדברים מסויימים. או עכ"פ

לפחות בדבר אחד מהדברים שלא נזהר בהם עד כה. והחשוב מכל לגבי הגברים הוא - שיקבל על עצמו בלי נדר להוסיף בלימוד התורה, וכלשון המשנה מסכת פאה: "ותלמוד תורה כנגד כולם" ע"כ.

הגורמים לעלייתו הרוחנית של דוד

והנה ניסינו בס"ד לבאר בקצרה עד כמה החזיק ונתן כח לדוד לעמוד בנסיונותיו הקשים ע"פ דברי דוד שאמרם במזמורי התהילים. אולם עדיין נשאר לנו לבאר, מנין זכה דוד להשתלם בגדלותו התורנית, למרות היותו חי לבדו במדבר, עד שהגיע לגיל עשרים ושמנה שנה למעלת - משיח ה'. ונסה ללמוד זאת ממה שכתב דוד במזמורי התהילים שנכתבו ברוח הקודש, שהקב"ה הסכים עם אמיתות הדברים.

מיד בתחילת ספר תהילים (בפרק א, א-ג) אומר דוד, שגדלתי - מפני שמעולם לא הייתי במושב לצים, ותמיד חפצתי ועמלתי בתורת ה' בכל כוחי, עד שזוכיתי שהתורה שלמדתי נעשתה - כתורת. כלומר, כמהותי וכחלק בלתי נפרד ממני ומכל אורחות חיי. וכפי שהאריך לתאר בפרק קיט שכולו מיוסד על דביקותו בתורה בכל כוחו, ושרק היא השעשוע שלו במשך כל היום. ולכן אין הוא מתבייש לדבר בדברי תורה עם כל בני אדם, ואפילו עם מלכים שאינם יהודיים, כי רק זהו חייו. וכלשונו שם (פסוקים צב-צג) "לולי תורתך שעשועי - אז אבדתי בעוניי. לעולם לא אשכח פקודיך - כי בם חייתני" ע"כ.

בנוסף לכך אומר דוד (פרק יב, ד-ט, ובפרק טו ב-ה) שברח מכל אמירת שקר, לשון הרע או כל דבר שמסוגל לפגוע בזולת בכל אופן שהוא. וברח מעשיית תרמית עם כספו, וכל כספו הינו כשר והגיע לו ביושר. ולמרות גדלותו ומעלותיו היה שפל בעיניו - כעפר הארץ. וכדבריו (ק"ט, כה) "דבקה לעפר נפשי", ובפרק טו, פסוק ד "נבזה בעיניו - נמאס" וכו' ופי' שם האבן עזרא וז"ל: כי עובד ה' - כל מצוה ששמר, וכל טוב שעשה - נבזה ונקל בעיניו, כנגד מה שהוא חייב לעשות לכבוד הבורא, - וככה הוא משפט הצדיקים" וכו'. ולכל מעלותיו הגיע בזכות מה שאמר (בפרק טז, ח) "שויתי ה' לנגדי תמיד, כי מימיני בל אמוט" ופי' רש"י: בכל מעשי - שמתי מוראו לנגד עיני וכו'.

הלימוד המעשי עבורינו

נמצאנו למדים מדוד המלך, שהדרך לגדול ברוחניות - חייבת להיות רק ע"י עמל בלימוד התורה, ומתוך שמחה ועונג. ושזה יהיה עיסוקו של האדם, וממנה ילמד האדם כיצד לעלות בדרך העולה בית אל. אולם גם אדם שהינו גדול בתורה, חייב לשים מול עיניו תמיד - את רצון הבורא ית"ש ממנו, ולהתבטל אליו מתוך ענווה אמיתית. וכן שימנע בכל כוחו מלפגוע בזולת - הן בדיבור, והן במעשה.

ואע"פ שאנו רחוקים מאד מהמושגים שדיבר עליהם וחי אותם דוד המלך, אולם אין בכך כדי לפוטרינו מלהתחזק לפחות בדבר קטן אחד שנאמץ מדוד. ולמרות שטוב לקבל זאת בכל רגע נתון, אולם בודאי היום המסוגל ביותר לזכות לסייעתא דשמיא בענין זה הוא - "חג השבועות", משום שבו קיבלו אבותינו את התורה מתוך שמחה ותשוקה ואמרו מעצמם - "נעשה ונשמע", וגם נשמתינו היתה שם ואמרה זאת, באהבה. כך שנתר לנו רק ליישם זאת הלכה ולמעשה.

העלון יוצא לע"נ: הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה